

Danuta Brzezińska

## Biblioteka szkolna stymulatorem efektów kształcenia

*Samo posiadanie biblioteki nie czyni człowieka uczonym.*  
Gotthold Ephraim Lessing

Mówiąc o efektach kształcenia, nie sposób pominąć roli, jaką może spełnić dobrze zorganizowana biblioteka szkolna. Z założenia powinna ona wspierać realizację zadań dydaktycznych i wychowawczych szkoły. Kierunki zmian w edukacji wskazują konieczność usprawnienia komunikowania się i przekazywania informacji, dokumentowania, wskazywania i udostępniania realnych oraz wirtualnych źródeł. Tradycyjne rozumienie biblioteki jako miejsca tworzenia i pielęgnowania kolekcji dokumentów piśmienniczych zostało wyparte przez wizję nowoczesnej, interdyscyplinarnej pracowni, gromadzącej, opracowującej i udostępniającej informacje na różnych nośnikach. Szczególnie istotnym zadaniem jest wykształcenie kompetentnych użytkowników tych informacji: uczniów i nauczycieli. Tym bardziej celowe wydaje się wskazanie związków przyczynowych między działalnością szkolnej biblioteki a efektami kształcenia.

W bogatej literaturze przedmiotu opisano wiele czynników podnoszących jakość kształcenia. Ziemowit Włodarski wymienia trzy ważne kategorie: właściwości ucznia, właściwości nauczyciela oraz sytuację uczenia się. O ile dwie pierwsze kategorie wykraczają poza ramy niniejszego artykułu, o tyle warunki zewnętrzne uczenia się i sposoby postępowania, w wyniku których uczeń zdobywa wiadomości i umiejętności, jak najbardziej odnoszą się do oferty szkolnej biblioteki. Szczególnie czynniki działające podczas trwania procesu uczenia się stwarzają możliwości dostosowania warunków i dobór zróżnicowanych metod dydaktycznych<sup>1</sup>.

W przyjazną biblioteczną rzeczywistość, w której uczeń nie jest oceniany i klasyfikowany, gdzie może, ale nie musi podejmować trudów samorozwoju, gdzie zadania są zachętą do poznawania

świata, a nie sprawdzianem jego znajomości – świetnie wpisują się zasady psychologicznych oddziaływań. Dla wielu teorii właśnie biblioteka szkolna może stać się poligonem, a nauczyciel bibliotekarz kompetentnym i cierpliwym instruktorem.

Jedną z teorii jest prawo efektu sformułowane przez Edwarda Lee Thorndike'a, amerykańskiego behawiorystę. Mówi ono, że im większe zadowolenie lub przykreść, tym większe wzmocnienie lub osłabienie efektów. Tak wpisuje je w dydaktykę Edward Fleming: *Uczenie się zachodzi tylko wtedy, gdy prowadzi do zamierzonych wyników. Bez rezultatów nie ma uczenia się. Z efektywnością działania łączy się uczucie przyjemności i zadowolenia, a wykonane czynności zostają wzmocnione i utrwalone w pamięci. Gdy uczenie się nie daje wyniku, pojawia się uczucie przykrości i niezadowolenia, a wykonane czynności są zapomniane*<sup>2</sup>.

W celu zapewnienia skuteczności uczenia się stosujemy wprowadzoną przez Iwana Pawłowa zasadę wzmocnienia. Polega ona na tworzeniu takich warunków, aby utrwalić efekty uczenia się i dostarczyć uczniowi zadowolenia z osiągniętych wyników.

Z kolei zasada samospełniającej się przepowiedni nie gwarantuje sukcesu, jednak zwiększa jego prawdopodobieństwo. *Jeśli powiem sobie: „nie uda mi się tego osiągnąć” – włożę w to mniej pracy i energii; więc skoro rzeczywiście nie odnoszę sukcesu, z satysfakcją stwierdzam: „a nie mówiłem?”. Jeśli natomiast powiem sobie: „zrobię to, uda się” – dam z siebie naprawdę wszystko, aby odnieść sukces*<sup>3</sup>.

Również dlatego tak ważnym czynnikiem w skutecznym nauczaniu jest motywowanie uczniów, czyli zachęcanie, wywoływanie zaciekawienia, pokazywanie korzyści z uczenia się. Istnieje wprost

<sup>1</sup> Włodarski Z. *Psychologiczne prawidłowości uczenia się i nauczania*, Warszawa 1974, s. 81.

<sup>2</sup> Fleming E. *Środki audiowizualne w nauczaniu*, Warszawa 1965, s. 34.

<sup>3</sup> Hamer H. *Klucz do efektywności nauczania*, Warszawa 1994, s. 43.

proporcjonalna zależność między poziomem motywacji nauczyciela a poziomem motywacji uczniów. Możemy oddziaływać poprzez zaspokajanie potrzeb wyższego rzędu, takich, jak: potrzeba poznawcza, potrzeba samorealizacji zgodnie ze zdolnościami, predyspozycjami i zamiłowaniem, potrzeba szacunku, akceptacji, uznania, sprawowania kontroli nad otoczeniem (posiadania wpływu na cokolwiek). Zaspokojenie tych potrzeb może zapobiec pojawieniu się syndromu bezradności. *Brak spostrzegania zależności między własną aktywnością a jej spodziewanymi pozytywnymi efektami, prowadzi do utraty wiary w sensowność działań obronnych, do bezradności, apatii, obojętności, czasem do depresji*<sup>4</sup>.

Jeszcze jedna zasada, którą z powodzeniem stosuje się w szkolnej bibliotece – to zasada wyrównywania postaw. Pozytywne nastawienie do ludzi zdecydowanie zmniejsza dystans między nauczycielem a uczniami. *Myslenie pozytywne sprzyja dobremu samopoczuciu, sympatii do własnej osoby i sympatii do uczniów. Traktując innych miło mamy większą szansę na to, że podobnie zostaniemy przez nich potraktowani, zgodnie z psychologiczną zasadą wyrównywania postaw. A jeśli już zaczniemy cieszyć się sympatią otoczenia, znacznie łatwiej nam przyjdzie nie bać się pokazywania siebie takimi, jakimi naprawdę jesteśmy, bez zachowań fasadowych i fałszu, bez udawania i przywdziewania masek na różne okazje*<sup>5</sup>.

Logiczną konsekwencją dbałości o efektywność kształcenia w szkole jest współdziałanie wszystkich uczestników procesu nauczania, zarówno na etapie planowania, w czasie realizacji, jak i podczas ewaluacji. Szczególnie podsumowanie jest bardzo istotne w pracy pedagogicznej. Tak zwany *feedback* – informacja na temat postępowania lub zachowania, która prowadzi do działania mającego potwierdzić lub rozwinąć to postępowanie lub zachowanie<sup>6</sup> – jest niezbędny do oceny, poprawy czy modyfikacji podejmowanych działań. Ciekawą formą *feedbacku* jest nagranie audio lub video zajęć przeprowadzonych z wybraną grupą uczniów na zasadzie tzw. mikronauczania. Takie praktyczne ćwiczenie ułatwia kształtowanie umiejętności nauczycielskich. Pozwala też ujrzeć i usłyszeć siebie tak, jak

widzą to uczniowie. Taka forma daje też wiele informacji o naszych zachowaniach niewerbalnych. Elizabeth Perrott zwraca uwagę, że nagranie video lub inna forma zapisu mikronauczania jest sposobem na uzyskanie szybkiej informacji zwrotnej o charakterze obiektywnym<sup>7</sup>. Zajęcia takie mogą być realizowane w wydzielonej części biblioteki z wykorzystaniem zgromadzonych tam urządzeń i profesjonalnej pomocy nauczyciela bibliotekarza.

Z powyższych uwag wynika, że warto spojrzeć na bibliotekę jako wielofunkcyjną pracownię szkolną, a nie jedynie miejsce przechowywania książek z kanonu lektur.

### Biblioteka w strukturze szkoły

W tradycji polskiej edukacji istnienie biblioteki w szkole jest formalnie zagwarantowane w prawie oświatowym i zakorzenione w świadomości społecznej. Dokumenty odnoszące się do funkcjonowania biblioteki w szkole to: ustawa o systemie oświaty z 1991 roku<sup>8</sup>, rozporządzenie o ramowych statutach szkół z 2001 roku<sup>9</sup> oraz ustawa o bibliotekach z 1997 roku<sup>10</sup>. W roku 1983 opracowano program pracy bibliotek szkolnych. Wynikająca z reformy oświatowej w 1999 roku podstawa programowa kształcenia ogólnego<sup>11</sup> wprowadziła nową formę edukacji – ścieżki międzyprzedmiotowe, między innymi ścieżkę edukacji czytelniczej i medialnej. Najnowsza podstawa programowa kształcenia ogólnego, wprowadzona w grudniu 2008 roku, tak określa rolę biblioteki jako interdyscyplinarnej pracowni szkolnej wspierającej przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym: *Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji*<sup>12</sup>.

<sup>4</sup> Op. cit., s. 42.

<sup>5</sup> Op. cit., s. 40-41.

<sup>6</sup> Bee R. i F. *Feedback*. Warszawa 1998, s. 10.

<sup>7</sup> Perrott E. *Efektywne nauczanie*, Warszawa 1995, s. 29.

<sup>8</sup> Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. Nr 95, poz. 425 z późn. zm.).

<sup>9</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624 z późn. zm.).

<sup>10</sup> Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

<sup>11</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. Nr 14, poz. 129).

<sup>12</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 4, poz. 17).

Niestety, żaden z wyżej wymienionych dokumentów nie został uzupełniony choć ogólnymi standardami, żaden nie gwarantuje planowej realizacji zadań biblioteki szkolnej. W praktyce nie zawsze jest możliwe pełnienie funkcji zapisanych w statutach. Przyczyn jest oczywiście wiele. Raczej rzadko jest to zła wola. Zdecydowanie marginalny sposób traktowania biblioteki w szkole wynika najczęściej z niedoinformowania, nieznajomości specyfiki jej działania, braku perspektywicznego myślenia, analizy potrzeb i niewystarczającego finansowania oświaty.

Zalecenia dla rządzących zawiera też „Manifest bibliotek szkolnych”<sup>13</sup>. Ten i inne dokumenty międzynarodowe UNESCO, traktujące o organizacji narodowych systemów informacyjnych, zobowiązują bibliotekarzy szkolnych do systematycznego kształcenia uczniów w zakresie samodzielnego wyszukiwania, wyboru i wykorzystania informacji z nagromadzonych zasobów wiedzy<sup>14</sup>. W świetle zagranicznych badań dotyczących wykorzystania bibliotek szkolnych przez użytkowników jawi się niejednoznaczny obraz rzeczywistych rozwiązań systemowych. *W założeniach teoretycznych, metodycznych i organizacyjnych (...) podkreśla się ich znaczącą, a niekiedy niezastąpioną rolę w realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych szkoły. Szczególnie propagowany jest model biblioteki szkolnej spełniającej funkcję ogólnokształcącego ośrodka informacji oraz interdyscyplinarnej pracowni zintegrowanej z życiem szkoły*<sup>15</sup>.

W Stanach Zjednoczonych bibliotekarze szkolni uczestniczą w przygotowaniu materiałów do lekcji, pomagają w sformułowaniu celów lekcji, konsultują sposoby prezentacji lekcji, kształcą nauczycieli w zakresie umiejętności biblioteczno-informacyjnych, dbają o integrację materiałów bibliotecznych z programem nauczania. W pracy z uczniami duży nacisk kładzie się na pomoc indywidualną w wyszukiwaniu, bibliografowaniu, notowaniu, cytowaniu, syntetyzowaniu informacji, zapewnia się także dostęp do materiałów pozabibliotecznych.

W Wielkiej Brytanii w latach 60. i 70. biblioteki szkolne funkcjonowały tylko w 25% szkół, służyły przede wszystkim celom rekreacyjnym, rzadko uczestniczyły w realizacji zadań szkoły. Dopiero w 1984 roku opublikowano raport z badań, mający na celu przekonanie administracji szkolnej i nauczycieli o fundamentalnej roli biblioteki szkolnej w przygotowaniu do umiejętnego wykorzystywania informacji w nauce szkolnej i całym życiu. Jednym z wniosków i za-

leceń było opracowanie programu szkolenia użytkowników informacji jako integralnej części całościowego programu szkoły, z wyraźnym określeniem zadań i obszarów pracy nauczycieli.

W 1987 roku Niemieckie Stowarzyszenie Bibliotekarzy wydało memoriał zobowiązujący wszystkie landy, okręgi i miasta do organizowania, wyposażania i finansowania bibliotek szkolnych. Postulowano w nim koncepcję biblioteki szkolnej wykorzystywanej w celu realizacji zadań szkoły. Wskazano na niedostateczne jej uwzględnianie w programach nauczania oraz na fakt, że nauczyciele w trakcie studiów nie są zapoznawani z rolą biblioteki szkolnej w procesie nauczania<sup>16</sup>.

Wybrane powyżej przykłady ilustrują światowe tendencje odchodzenia od tradycyjnego nauczania i odpowiadającej mu kolekcji pilnie strzeżonych zbiorów bibliotecznych do wskazywania sposobów samodzielnego poszukiwania informacji i stosowania jej zgodnie z potrzebami. Przystosowanie informacyjne powinno mieć charakter interdyscyplinarny. Uczestniczący w tym procesie nauczyciele, uczący innych, jak mają się uczyć, sami nabywają przydatne umiejętności. Kwalifikacje dydaktyczne oparte głównie lub tylko na wiedzy nie są kompetencjami.

### Dostosowanie zbiorów i sprzętu do potrzeb czytelników

Tylko znając potrzeby czytelników, można podejmować starania o ich zaspokojenie. Stąd też tak ważna jest znajomość krótko i długoterminowych planów placówki i celów założonych przez poszczególnych nauczycieli. Potrzeby informacyjne nauczycieli są warunkowane programami nauczania, instrukcjami, zaleceniami władz, stosowanymi formami dokształcania i doskonalenia. Do tych wymogów nauczyciele dostosowują metody swojej pracy. W szkolnej bibliotece powinni mieć możliwość zapoznania się z potencjalnymi rozwiązaniami, porównania, dobierania takich form, które są efektywne, sprawdzone w działaniu, które wzmacniają kompetencje własne i uczniowskie. Gromadzenie, uzupełnianie i aktualizowanie literatury pedagogicznej i metodycznej jest niezbędnym elementem procesu podnoszenia efektywności pracy szkoły. Działalność informacyjna biblioteki często wskazuje kolejne potrzeby, pobudza do nowych form aktywności. Aby biblioteka szkolna mogła spełniać rolę bazy dla realizacji polityki szkoły, pro-

<sup>13</sup> Manifest bibliotek szkolnych UNESCO/IFLA, tłum. B. Staniów, Biblioteka w Szkole nr 11/2000, s. 1.

<sup>14</sup> Szczechura K. *Uczeń jako użytkownik informacji* [w:] Drzewiecki M. [red.] *Biblioteka i informacja w systemie edukacji*, Warszawa 1993, s. 140.

<sup>15</sup> Op. cit., s. 190.

<sup>16</sup> Op. cit., s. 193-199.

cesów nauczania i wychowania, niezbędna jest jej ścisła współpraca ze wszystkimi członkami rady pedagogicznej. Z jednej strony, oferta musi być interesująca dla nauczycieli, uwzględniająca zarówno klasyczne opracowania teoretyków dydaktyki, jak i współczesne tendencje, trendy, kierunki rozwoju myśli pedagogicznej. Z drugiej strony to nauczycielskie działania i krytyczna refleksja są podstawą do tworzenia warsztatu informacyjnego biblioteki szkolnej. Praca badawcza nauczyciela jest szczególnie techniką gromadzenia doświadczenia krytycznego. Możliwość przeglądu literatury tematu pozwala na lokowanie własnych badań wśród prac już wykonanych. *Chodzi bowiem o to, by wypełnić lukę w naszej wiedzy, a nie powtarzać rzeczy wystarczająco udowodnionych*<sup>17</sup>. Takie podejście wymusza gromadzenie i przechowywanie materiałów badawczych oraz wypracowanych dokumentów. Analiza tych dokumentów pod kątem oddziaływań edukacyjnych nauczycieli w zakresie nauczania i wychowania pozwala ocenić skuteczność działań.

Badania Jadwigi Andrzejewskiej ujawniły, że nauczyciele często nie znają warsztatu informacyjnego biblioteki i wykazują się niewystarczającą umiejętnością korzystania z katalogów i bibliografii<sup>18</sup>. Tymczasem ilość informacji i różnorodność sposobów ich pozyskiwania wzrasta w zastraszającym tempie. Kto zatrzyma się na etapie zdobytej wiedzy, w zasadzie cofa się. Dlatego celowe wydaje się proponowanie szkoleń, warsztatów, ćwiczeń w bibliotece szkolnej. Indywidualna pomoc i wskazówki nauczyciela bibliotekarza nie wykluczają zorganizowanych i planowanych form kształcenia użytkowników informacji w bibliotece.

Podobne działania powinny być skierowane do największej grupy czytelników bibliotek szkolnych – społeczności uczniowskiej. Podstawą jest rozpoznanie i zdefiniowanie ich potrzeb informacyjnych. Jako narzędzia badawcze najczęściej są wykorzystywane ankiety, testy, obserwacje. Wyniki badań służą dopasowywaniu oferty do ujawnionych potrzeb, mają wpływ na politykę gromadzenia zbiorów, zastosowanie odpowiednich systemów informacyjno-wyszukiwawczych umożliwiających samodzielne poszukiwania.

Idealnym rozwiązaniem byłaby możliwość kształtowania umiejętności czytelnicznych w formie cyklicznych zajęć prowadzonych w bibliotece szkolnej przez kompetentnego nauczyciela bibliotekarza. Poszczególne treści realizowane i wytrenowane w bibliotece szkolnej mogłyby być zastosowane na innych przedmiotach i polach działalności ucz-

nia. Główną zaletą realizacji cyklu zajęć wprowadzających do samokształcenia przez nauczyciela bibliotekarza jest odejście od encyklopedycznego przekazu wiadomości na rzecz integracji wiedzy i umiejętności oraz ich praktycznego wykorzystania w oparciu o bazę biblioteki szkolnej. Kompetencje czytelnicze nie są umiejętnością wrodzoną, ale – jak pokazuje życie – niezbędną do satysfakcjonującego funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Natomiast edukację medialną należy postrzegać w trzech aspektach: edukacja o mediach (wiedza o mediach i mechanizmach ich oddziaływania, umiejętność obsługi sprzętu), edukacja przez media (wykorzystanie Internetu i programów multimedialnych jako źródeł informacji) oraz edukacja dla mediów (poznanie języka mediów i wykorzystanie mediów do wspierania rozwoju intelektualnego, twórczości oraz tworzenia własnych komunikatów medialnych).

Mimo ustawicznych starań środowiska nauczycieli bibliotekarzy o potraktowanie edukacji czytelniczej i medialnej jako samodzielnego przedmiotu czy choćby modułu obligatoryjnego dla wszystkich etapów nauczania, kolejne reformy edukacji traktują to zagadnienie bardzo marginalnie. Teoretycznie podkreśla się wagę problemu. Po raz kolejny odwołam się do najnowszej podstawy programowej: *Ponieważ środki masowego przekazu odgrywają coraz większą rolę zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystywania mediów*<sup>19</sup>.

Zwykle, gdy odpowiedzialni są wszyscy, to do osobistej odpowiedzialności nie poczuwa się nikt. W praktyce szkolnej nie gwarantuje się jednak czasu i możliwości i nie sprawdza się postępów ucznia w zakresie samokształcenia. Realizacja takiego szkolenia w przypadkowym czasie, na nieprzewidywalnych zastępstwach za nieobecnych nauczycieli mija się z celem. Tego rodzaju oddziaływania: nieobowiązkowe, nieregularne, niecelowe, bez możliwości ewaluacji i kompensacji dostrzeżonych braków, oznaczać mogą tylko jedno – działanie nieefektywne.

### Koncepcja biblioteki szkolnej – centrum informacji

Aby biblioteka mogła efektywnie wspomagać zamierzenia dydaktyczne i wychowawcze szkoły, musi być postrzegana jako jej niezbędne ogniwo. Z pewnością jest to idealne wręcz miejsce do prze-

<sup>17</sup> Zaczyński W. *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1997, s. 53.

<sup>18</sup> Kędziora T. *Informacja pedagogiczna. Stan badań naukowych prowadzonych w Polsce w latach 1945-1990* [w:] Drzewiecki M. [red.] *Biblioteka i informacja w systemie edukacji*, Warszawa 1993, s. 185.

<sup>19</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r., ibidem.

chowywania i udostępniania informacji oświatowej, przedmiotowej, pedagogicznej. W połączeniu ze zbiorem dokumentów pracy szkoły, zestawem opracowań rezultatów przeprowadzonych badań, planów wynikowych zawierających krótko i długoterminowe cele, jest to warsztat informacyjny dla nauczyciela. Również miejsce, teoretycznie ogólnie dostępne w godzinach pracy szkoły, stwarza szansę na wykorzystanie zgromadzonych w bibliotece materiałów do podnoszenia jakości swojej pracy.

W ofercie biblioteki powinny znaleźć się informacje zapisane na różnych nośnikach i urządzenia do ich odtwarzania. Sam proces komputeryzacji bibliotek szkolnych ma znaczenie wieloaspektowe. Po pierwsze: użytkowe – zdecydowanie usprawnia obsługę informacyjno-bibliograficzną czytelników, przyspiesza prace techniczne i warsztatowe, dając nauczycielowi bibliotekarzowi więcej czasu na pracę pedagogiczną. Po drugie: edukacyjne – uczniowie wdrużeni do korzystania z komputerowego systemu obsługi biblioteki szybciej, łatwiej i bez oporów skutecznie poszukują informacji. Po trzecie: psychologiczne – zastosowanie nowoczesnych technologii w bibliotece zwiększa jej atrakcyjność dla młodych czytelników<sup>20</sup>. W bibliotece szkolnej przystającej do pozaszkolnej rzeczywistości naszych uczniów, nadążającej za technologicznym postępem, ciekawe bywają zarówno lekcje proponowane przez nauczyciela bibliotekarza, jak i zajęcia przedmiotowe realizowane w bibliotece. Sieć Internet wprowadzona do systemu nauczania szkolnego staje się środkiem dydaktycznym, pozwalającym na swobodne przekraczanie barier: miejsca, czasu, przestrzeni. Najlepszym przykładem takiego skutecznego działania jest e-learning, czyli zdalne nauczanie na odległość, wykorzystujące komunikację internetową. Zastosowanie Internetu w nauczaniu stwarza też możliwość udziału naszych uczniów w międzynarodowych programach edukacyjnych. Możemy wykorzystywać sieć do prowadzenia lekcji hipertekstowych, pozwalając uczniom na przemieszczanie się w cyberprzestrzeni, odwiedzanie serwerów zawierających dokumenty, grafikę, animacje. Często właśnie w szkolnej bibliotece znajduje się „centrum dowodzenia” grup realizujących projekty e-Twinningowe (międzynarodowa współpraca szkół). Nauczyciele bibliotekarze bywają też koordynatorami zespołów wykorzystujących w swej pracy metodę projektu. Czasem media (programy telewizyjne, komputerowe, multimedia) stają się dla uczniów alternatywnym na-

uczycielem. Praca z komputerem jest pasjonująca, a jednocześnie komputer jest inteligentny, cierpliwy, sprawiedliwy. Na razie jeszcze media nie zastąpią całkowicie nauczyciela, ale z pewnością nauczyciele, którzy nie będą korzystać z mediów, zostaną zastąpieni przez tych, którzy swobodnie wykorzystują media w codziennej pracy.

Wypada dodać jeszcze słów kilka na temat nauczycieli zatrudnionych w szkolnych bibliotekach. Ich osobowość, kompetencje, kwalifikacje oraz zaangażowanie i gotowość do współpracy z przedstawicielami środowiska szkolnego i pozaszkolnego gwarantują wysoki poziom usług bibliotecznych. Praca w zespole uwalnia zdolności twórcze i energię, zapal do pracy. Wzajemna wymiana doświadczeń wpływa na wzrost wydajności. Czasem praca zespołowa jest jedynym sposobem wykonania zadania<sup>21</sup>. Zdecydowanie złe skutki dla jakości pracy biblioteki szkolnej i wspomagania efektywności kształcenia ma praktyka zatrudniania na stanowisku nauczyciela bibliotekarza nauczycieli bez odpowiedniego przygotowania zawodowego, bez chęci i przekonania o celowości bibliotecznej misji. *Nauczanie określone jako wzorowe (tzw. good practice) pozwala osiągać doskonałe wyniki nauczania nawet w pracy według programów niższej jakości. Z kolei nawet bardzo dobre programy nie wykażą zadowalających rezultatów, jeśli dostaną się do realizacji nauczycielom o niewysokich kwalifikacjach formalnych i niewielkich umiejętnościach praktycznych*<sup>22</sup>.

## Problemy do rozwiązania

Zarówno warunki materialne szkoły, niedostateczne wyposażenie szkoły i biblioteki, jak i zła organizacja pracy oraz nieodpowiednia obsada personalna mogą stanowić poważną przeszkodę w realizacji zadań i funkcji biblioteki w szkole. Brakuje standardów określających najważniejsze obszary działalności bibliotecznej, brakuje spójnej koncepcji pracy biblioteki szkolnej. Z kolei niezbyt dokładne przepisy prawne dopuszczają możliwość swobodnej interpretacji ich wykładni przez samorządy lokalne i dyrektorów szkół. Zastosowanie tzw. filtru percepcyjnego, zwanego też ślepotą umysłową, polegającego na tym, że widzimy głównie to, co chcemy zobaczyć, a słyszymy głównie to, co chcemy usłyszeć – ma negatywny wpływ na wizerunek biblioteki. Niepełny odbiór informacji jest odbiorem zniekształconym.

Podstawą istnienia każdej biblioteki są zbiory. Jednak na nic się nie przydadzą, kiedy będą niedo-

<sup>20</sup> Bohdzian J. *Komputeryzacja bibliotek szkolnych oraz przygotowanie nauczycieli bibliotekarzy do obsługi bibliotecznych systemów komputerowych* [w:] Nowicki J. [red.] *Komputery w bibliotekach – Polska '94*, Warszawa 1994, s. 236.

<sup>21</sup> Hardingham A. *Praca w zespole*, Warszawa 1998, s. 18-20.

<sup>22</sup> Komorowska H. *O programach prawie wszystkim*, Warszawa 1999, s. 73.

stępne dla czytelników. Zdarza się, że biblioteką szkolną jest szafa na korytarzu otwierana raz w tygodniu albo sala, w której cały dzień odbywają się lekcje, albo nawet wydzielone pomieszczenie z podziałem na wypożyczalnię i czytelnię, ale zamknięte w czasie przerw, bo nauczyciel bibliotekarz pełni dyżur na korytarzu... Przyznaję, to absurdalne, ale z życia wzięte! Taka biblioteka szkolna nie może stać się centrum informacji, nie może być nawet wypożyczalnią w starym stylu, bo też musiałaby być dostępna. Nie można się po niej spodziewać wspierania skuteczności kształcenia.

To do nauczycieli bibliotekarzy należy przygotowanie odpowiedniego warsztatu pracy, zapewnienie autentycznego wspierania starań innych nauczycieli i skuteczna pomoc w rozwiązywaniu problemów naszych uczniów. Nie możemy poprzestać na wypożyczaniu zakurzonych książek. Tylko my możemy przełamać stereotyp postrzegania biblioteki jako skostniałego archiwum, do którego nie warto zaglądać, bo nie ma tam nic ciekawego, nic się nie dzieje, a panie bibliotekarki piją kawę, czytają gazety i nie lubią, kiedy się im przeszkadza. Należy ustawicznie udowadniać, że biblioteka może być centrum dydaktyki w szkole, a kompetentny nauczyciel bibliotekarz jest gwarantem świadomego gromadzenia, wszechstronnego opracowania i wskazania możliwości efektywnego wykorzystania jej bazy. Śmiało można powiedzieć, że skutkiem działania dobrze zorganizowanej biblioteki szkolnej jest edukacyjna wartość dodana.

Zaproponowana poniżej bibliografia jest dość obszerna. Zawiera między innymi kilka pozycji wydanych dawno temu, ale treści zawarte na pozostałych stronach nie straciły aktualności. Zarówno zasady dydaktyczne, jak i techniki pracy umysłowej nie uległy drastycznym zmianom, może trochę metodyka badań...

Na koniec ważna informacja: większość z przywoływanych niżej materiałów znalazłam w mojej szkolnej bibliotece! Może warto wstrzymać się z krzywdzącymi komentarzami, odwiedzić najbliższą szkolną bibliotekę, a jeżeli stwierdzimy w niej jakieś uchybienia – cóż szkodzi dopomóc w naprawie?

## Bibliografia

- Andrzejewska J. *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*, t. 1-2, Warszawa 1996.
- Bandura L. *O procesie uczenia się*, Warszawa 1972.
- Bee R. i F. *Feedback*, Warszawa 1998.
- Bono de E. *Naucz się myśleć kreatywnie*, Warszawa 1998.
- Czerniawska E., Ledzińska M. *Jak się uczyć?* Warszawa, Bielsko-Biała 2008.
- Drzewiecki M. [red.] *Biblioteka i informacja w systemie edukacji*, Warszawa 1993.
- Fleming E. *Środki audiowizualne w nauczaniu*, Warszawa 1965.
- Gordon T. *Wychowanie bez porażek w szkole*, Warszawa 1995.
- Hamer H. *Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 1994.
- Hamer H. *Nowoczesne uczenie się albo ściągga z metodyki pracy umysłowej*, Warszawa 1999.
- Hardingham A. *Praca w zespole*, Warszawa 1998.
- Janowski A. *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, Warszawa 1995.
- Komorowska H. *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999.
- Krawcewicz S. *Współpraca i współzycie w zespołach nauczycielskich*, Warszawa 1973.
- Kruszewski K. [red.] *Sztuka nauczania: czynności nauczyciela. Podręcznik dla studentów kierunków nauczycielskich*, Warszawa 1998.
- Linksman R. *W jaki sposób szybko się uczyć*, Warszawa 2001.
- Łucki Z. *Jak zdać egzamin. Analiza zachowań i trudności, uczenie się i zdawanie*, Kraków 1998.
- Maas V.F. *Uczenie się przez zmysły. Wprowadzenie do teorii integracji sensorycznej dla rodziców i specjalistów*, Warszawa 1998.
- McGinnis A.L. *Sztuka motywacji*, Warszawa 1993.
- Niebrzydłowski L. *Wpływ motywacji na uczenie się*, Warszawa 1972.
- Niemierko B. *Pomiar wyników kształcenia*, Warszawa 1999.
- Nowicki J. [red.] *Komputery w bibliotekach – Polska '94*, materiały z Ogólnopolskiej Konferencji SBP, Chorzów 10-12.06.1994, Warszawa 1994.
- Okoń W. *Proces nauczania*, Warszawa 1956.
- Orczyk J. *Zarys metodyki pracy umysłowej*, Warszawa-Poznań 1978.
- Osmelak J. *Jak uczyć się samodzielnie*, Warszawa 1980.
- Perrott E. *Efektywne nauczanie, Praktyczny przewodnik doskonalenia nauczania*, Warszawa 1995.
- Pietrasinski Z. *Myslenie tworcze*, Warszawa 1969.
- Pietrasinski Z. *Sztuka uczenia się*, Warszawa 1961.
- Putkiewicz Z. *Uczenie się i nauczanie. Czynniki wpływające na efekty nauki szkolnej*, Warszawa 1969.
- Rudniański J. *Jak się uczyć?*, Warszawa 1972.
- Rudniański J. *Sprawność umysłowa*, Warszawa 1972.
- Szczechura K. *Uczeń jako użytkownik informacji* [w:] Drzewiecki M. [red.] *Biblioteka i informacja w systemie edukacji*, Warszawa 1993.
- Szczechura K. *Wykorzystanie bibliotek szkolnych przez użytkowników w świetle badań przeprowadzonych za granicą* [w:] Drzewiecki M. [red.] *Biblioteka i informacja w systemie edukacji*, Warszawa 1993.
- Theml H. *Relaks w nauczaniu*, Warszawa 1997.
- Włodarski Z. *Psychologiczne prawidłowości uczenia się i nauczania*, Warszawa 1974.
- Wojciechowska M. [red.] *Standardy biblioteczne. Praktyka, teoria, projekty*, Gdańsk 2010.
- Wojciechowski J. *Podstawy pracy z czytelnikiem*, Warszawa 1991.
- Zaczyński W. *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1997.

Autorka jest nauczycielem bibliotekarzem w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 2 w Bydgoszczy, wiceprezesem Rady Głównej Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich